

Kocsis István

író (Ombod, Románia, 1940. május 7.)

Megküzd-e egymással az én személyemben az író, a drámaíró és a történelmi esszék, tanulmányok, történelemkönyvek írója? – kérdezik olvasóim, s én szívesen válaszolnék erre a kérdésre, annál is inkább, mert az utóbbi időben többször előfordult, hogy a történetíró és a drámaíró önmagamat két-téválasztották... Hogy ez többé ne fordulhasson elő, kinyilvánítom, hogy ifjabb koromban, legalább két és fél évtizedeken át, szinte kizárólag szépirodalmat (drámákat, novellákat, forgatókönyveket és regényt) írtam, és bár van már két évtizede, hogy inkább a történelemtudománnyal foglalkozom, a dráma- és regényíráshoz is igyekszem hú maradni.

Igazolom fentieket könyveim felsorolásával: *Egyenletek* (novellák és egy dráma, 1967), *Örömteremtés* (novellák és drámák, 1969), *A korona aranyból van* (drámák, 1972), *Tárlat az utcán* (jelenetek és drámák, 1974), *A nagy játékos* (drámák, 1976), *A fehér kesztyű* (novellák és jelenetek, 1978), *Drámák* (1978), *Megszámláltatott fák* (drámák, 1981), *A megkoszorúzott* (drámák, 1982), *Széchenyi István* (monodramák, 1984), *A tizenkettedik lánc* (regény, 1986), *Történészek a kereszten avagy Az áldozatok bosszúja* (regény a román történelemhamisításról, 1991), *Történészek a kereszten* (történelmi tanulmány utópisztikus vitával megtűzdelve, 1994), *A meztelen igazságért* (a magyar-román viszony megromlásának története, 1994; második, javított kiadása: 1996), *A Szent Korona tana* (tanulmány a Szent Korona tanának múltjáról, jelenéről és jövőjéről, 1995; második, javított kiadása: 1996), *A megkoronázott* (drámák, 1996), *A Szent Korona misztériuma* (1997), *Árva Bethlen Kata* (drámák, 1998), *A szakrális fejedelem* (1999), *Magyarország Szent Koronája* (2000; második, átdolgozott kiadása: 2001; harmadik, átdolgozott és bővített kiadása: 2005; negyedik, átdolgozott és bővített kiadása: 2008), *„Magyarországnak fényes tüköre”* (drámák, 2001), *Széchenyi. A magyarságtudat regénye* (2002, második, átdolgozott kiadása: 2003); *Az áldozat* (drámák, 2006), *Fényhíd* (monodráma-trilógia Széchenyi Istvánról, 2007), *A táltoz paripa* (az ősi magyar hitvilág, hitélet, vallás kérdéskörei, különös tekintettel a táltoz paripa és a tündérvilág titkára, 2008; második, átdolgozott kiadása: 2008), *A Szent Korona üzenete* (2008).

Kitetszik bizony e felsorolásból, hogy történelemkönyvek írása közben (1991 és 2008 között) legalább két tucat drámát írtam.

E drámák között ott van néhány régi színművem új változata és az újak: *A megkoronázott* (I. Lipót és a Szent Korona), *Déryné*, *A kitüntetés* (Bolyai Farkas és Bolyai János), *A királynő aranyból van* (Stuart Mária), *„Magyarországnak fényes tüköre”* (Hunyadi Mátyás), *A Tér* (monodráma Bolyai Jánosról), *Az*

áldozat (Árpád-házi Szent Margit), *Fényhíd* (monodrámá három estére, három színésszel Széchenyi István életéről) stb.

Régi színműveim új változataira is felhívtam a figyelmet. Ha ezt megtettem, akkor, úgy érzem, válaszolnom kell arra is, igaz-e a vád, hogy sok drámámat többször is újraírtam. Válaszom: igaz. Ha régi drámáim újra megjelennek, akkor bizony én igyekszem tökéletesíteni őket. És ez a szokásom nem új. Már a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején is nagy kedvvel gyakoroltam az „újraírást”. Mi ennek az oka? Az igazságot, úgy látszik, nem könnyű megközeleíteni. Ha úgy érzem, hogy egy drámai helyzet igazságához közelebb kerültem, akkor ismét kedvem kerekedik foglalkozni vele.

A Széchenyi Istvánról szóló drámatrilógiát húsz évig írtam, s több változata meg is jelent. Egy nagyon régi darabom hősnőjéről, Stuart Máriáról is írtam egy új drámát. De egészen újat. Még Stuart Mária ellenfelei sem ugyanazok a két darabban. Pedig nem akartam, hogy így legyen. Azért volt szükségem az új „színjátzó személyekre”, hogy Stuart Máriának méltó ellenfelei legyenek. (A régiek a címe: *A korona aranyból van*, az újé: *A királynő aranyból van*.) Bolyai Jánosról is írtam egy új monodrámát, *A Tér* címűt. Az üdvtant író Bolyai drámáját próbálom megvilágosítani az új darabban. A Vincent Van Goghról szóló drámáim (az egyik monodrámá, a másik többszemélyes) sok változata közül azokkal vagyok elégedett, amelyeket már 2008-ban írtam.

A darabjaim színpadi megmérettetéséről most nem lenne illendő beszélnem... Azt viszont el kell mondanom, hogy legalább egy esztendőn át igen jelentős drámaírónak hittem magam. Az 1999. esztendőben, amikor a „*Magyarországnak fényes tüköre*” című, Mátyás királyról szóló drámámat írtam. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (dr. Hámori József volt akkor a miniszter) felkérésére írtam, mégpedig Szent István államjogi és egyházügyi reformjának ezredik évfordulója alkalmából... A minisztérium tisztségviselői közvetítettek akkor köztem és a budapesti színigazgatók között. Úgy gondolták, előbb csak a dráma színpadszatisát küldik szét a direktoroknak... És a színpadszist a direktorok el is olvasták – és hangot is adtak megdöbbenésüknek. „Ez a színmű Mátyás király valódi drámáját mutatja be, ahelyett hogy kicsúfolná, nevetségessé tenné a királyt és környezetét! Mit akarnak?! A valódi magyar történelmet becsempészni a magyar színpadra?! Az angol vagy a német vagy a francia történelemmel egyenrangúnak képzeljük ezután a magyart?! Nagy államférfiakkal, valódi drámai helyzetekkel?! Büszkéek legyünk történelmünkre, miután már megtanultuk szégyellni?! Magyar királydráma-sorozatot akarnak elindítani?! Az operaház számára nem íratják meg a magyar »ringet«?! A vége az lesz, hogy a magyar történelem mellett még a magyar mitológiát is a színpadra csempésszik!” No, volt olyan direktor is, aki nem elégedett meg a deheroizálás divatja ily – akármennyire harcos – védelmezésével, hanem őszintén megmondta, hogy ő nem akarja ünnepelni a magyar államalapítás ezredik évfordulóját... Egy másik kijelentette, hogy azért nem érdekli a dráma, mert ő bizony tudja, hogy a drámaíró Kocsis István azonos azzal a történezzsel, aki négy könyvet írt a Szent Koronáról... A döbbenetes az, hogy ez a direktor nem tudta, hogy miért is gyűlöli a Szent Koronát és mindazokat, akik tisztelettel írnak a Szent Korona közjogi tanáról. Divatból vagy a liberálisoktól való félelmében gyűlölte ez a színigazgató a Szent Koronát? Azt sem tudta szegény, hogy a magyar tör-

tételemben mindig a Szent Korona tana volt az alkotmányosság legfőbb biztosítója... Persze Mátyás királyt is ugyanazért gyűlölte, amiért a Szent Koronát... Mint mindent, ami újjáteremthetné az egészséges magyarságtudatot...

Nem folytatom, inkább a színgazgatóknak szóló méltó válaszon töröm a fejem...

De előbb még azt is bevallom, hogy valamikor én is azt hittem, hogy a drámaíró nyugodtan élhet az ún. drámaírói szabadsággal, azaz nem szükséges tiszteletben tartania a történelmi hűséget. Most már tudom, hogy a drámaírói szabadságot azok számára találták ki, akik nem ismerik a történelmet. Aki viszont ismerkedni kezd a történelemtudomány forrásaival (tehát nemcsak történelemtudományból ismeri a történelmet), az rádöbben, hogy a drámaíró képtelen olyan éles, olyan rendkívüli drámai helyzeteket kitalálni, mint amilyenek a forrásokban lappanganak. Akárhány példát felhozhatunk erre Attila uralkodásának valóságos történetéből, Szent Istvánéból, Szent Lászlóéból, Zsigmond királyéból, Báthory Istvánéból... Vagy éppen Bethlen Miklós életéből. Csak egy baj van... Az új ezredforduló embere számára kezdenek felfoghatatlanná válni a források is... Nem meri elhinni, ami a forrásokban van? Az átkos magyar kisebbségi érzés akadályozza meg abban, hogy helyesen értelmezze a forrásokat, vagy mi, nem könnyű megállapítani...

Mindabból, amit a drámaírói szabadságról írtam, gondolom, levonható az a következtetés is, hogy ha az én személyemben valóban megküzd egymással a történész és a drámaíró, akkor e küzdelemből csak a történetíró kerülhet ki győztesen...

Vallomásomat még nem fejezhetem be, hisz adós maradtam a színgazgatóknak szóló méltó válasszal... Mit mondhatnék válaszképpen?

Talán nincs olyan színházi évad, amelyikben nincs színházi bemutatóm (és jó rendezők viszik színre darabjaimat, kiváló színészekkel!), mégis egyre jobban fáj nekem is, hogy színházi életünk meghatározó személyiségei hadat üzentek a magyar drámaírásnak... 2000-ben néhány direktor még megindokolta, miért nem tűz műsorra magyar drámát, ma már egyikük sem indokolja meg.

Súlyosak pedig a következményei annak, hogy a magyar – és elsősorban a budapesti – színházi élet nem veszi igénybe méltóképpen a magyar drámaírás segítségét, mert így nem képes válaszolni méltóképpen korunk nagy kihívásaira.

Színházi életünk meghatározó személyiségeinek milyen drámaírói választ adhatnék?

Kérdéseket tehetnék fel:

Miért haldoklik a mai magyar színházi élet? Miért nincsenek a mai Magyarországon valódi, az Aranykor hagyományaihoz méltó nemzeti színházak? A mai magyar színház nemcsak a Jászai Mari korabeli, aranykori színházhoz viszonyítva jelentéktelen, de még a XX. század elviselhetetlennek érzett hetvenes éveitől kezdve is. Miért?

Talán azért – töprenghetünk a válaszon –, mert nem vállalják, amit a XX. század hetvenes éveinek színháza is vállalt sokkal, de sokkal nehezebb körülmények között; a régebbi korok magyar hagyományai, misztériumai csodaköveiből a mai magyar színházi élet hangadói nem építenek bevehetetlen várat; a régi éltető hagyományokat, a szent hagyományokat nem becsülik meg, hanem

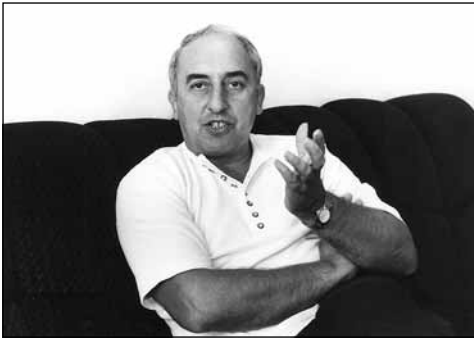
inkább kicsúfolják, s így különös, szánalmas drámát készítenek elő. E drámában az egyik tragikus hős, a megsemmisítő csapásokat elszenvedő hős nem más, mint maga a magyar színjátszás.

Ó, nem folytatom ily komor hangnemben... Jöjjenek inkább a méltatlan válaszok! Például ez: drámaírók, vegyük át a hatalmat a színházakban! Ha másképpen nem megy, álljunk be színigazgatóknak...

Fábian László

író, műfordító, újságíró (Zsennye, 1940. május 9.)

Eltelt hét évtized. Nos, dehogy csak fölöttem, a környező és a tágabb világ körül szintén. Önmagában sem nem bűn, sem nem erény; aspektus kérdése, szerencse-e. Mivel a létezéshez általában pozitívan (talán nem föltétlenül reálistan) közelítek, az életemhez inkább az örömek felől viszonyulok; a depresszió, a letargia – úgy tetszik – közvetlenül nem fenyeget. Semmi esetre sem jelenti – természetesen – azt, hogy olykor (Istenem, gyakrabban a kelleténél!) ne dühöngjek – akár káromkodva, ordítva. Mintegy két és fél évszázada egy ukrán költő-filozófus, Szkovoroda megfogalmazta, hogy a boldogság titka az egyénhez leginkább passzoló, derűt jelentő munkában rejlik. Nem ismertem még a bölcselőt (egyébként járt Magyarországon), amikor már valami hasonlósága körvonalazódott bennem – gyanítom, leginkább anyai

nagyanyám hatására. Tőle tanultam világszemléletet, erkölcsöt, a természet szeretetét, tiszteletét, humort (volt az néha gúny), rendíthetetlen hitet a munkámban. Ugyanakkor végtelenül távol áll tőlem, mindössze harsány röhejemre számíthat az optimisták kincstári boldogsága, hiszen tisztában vagyok (jól lehet nem fáj mindennap a tudatomnak, mint a spanyol gondolkodónak) a lét, benne saját létem fenyegetettségével, az elháríthatatlan elmúlással. Szeretném remélni: mindezt alaposabban kifejtettem bölcselati trilógiámban (*A fájdalom embere, A gond embere, Az öröm embere*), noha – föltehetőleg – nem szakfilozófiai tételekben.

Kosztolányi egy helyütt mélységes megvetéssel beszél azokról a szerzőkről, akik nem a halált érzik az irodalom legfontosabb, mondhatni központi témájának. Egyetértek Kosztolányival, magamra szintén érvényesnek tartom normáját; valójában pedig azt gondolom: komoly író egyszerűen nem gondolkodhat másképpen, miként nem is gondolkodik. Az én nagyjaim (privát panteonom legformátumosabb árnyai: Dante, Cervantes, Rabelais, Dosztojevszkij, Nietzsche, Gorkij, Heidegger) ehhez igazodnak. Vagy mai líránk óriása: Juhász Ferenc. Nem afféle viaskodás

ez az angyallal, inkább a megértés küzdelme. Az eklektikusnak tetsző névsor alighanem éppen a közelítések különbözőségére utal; a közelítésekben nyílik ki az alkotó egyéniség lehetősége.

Én egy kis faluban születtem, máig lakom a szülőházamat, holott a lélekszám a hetven esztendő alatt alaposan megcsappant. És – persze – változott, jelentősen átformálódott a mentalitás, bizonytalanokká váltak a hajdani normák, megrokkant az önfenntartó életérő. Sosem rendelkeztem azzal a romantikus faluképpel, amelyre ideológiai épültek – teszem azt – a harmincas években, de a bolsevizmus faluellenes merényleteit képes voltam (vagyok is) fölmérni, és tudatos aljasságként, jogsértésként, nemzetrombolásként (tisztaiban vagyok a szó súlyával, pusztán a kifejezést használom, a hozzá tapadó eszméket nem) elítélni. Ebben a környezetben úgyszólván naponta átélem a szélesebb értelemben vett létfenyegetettséget, de indulataimat, ahogyan soha, most sem kívánom pártkeretek közé szorítani; magam óhajtok felelni magamért, még ha közösség érdekében szólalok is föl (vélelmezném: publicisztikámban). Eltökéltem kerülöm a brancsokat, a klientúrákat; valamiféle szellemi mezőőr szerepét vállalom mindennemű környezetszennyezéssel szemben.

Hitem szerint és hittel.

Bennem valójában élesen elkülönül a közíró és a szépíró. A közíró közvetlen reflexiókat igyekszik aktuális logikai mederbe terelni; magyarán aktuális dohogásait vélt/valós érvekkel kiönteni. A szépíró viszont másként tevékenykedik; olyasmire hagyatkozik, ami – úgy gyanítja – mindig benne volt és van, jobb szó híján: metafizikai élménye, az követeli ki a megtestesülést, plaszticitást. Szabó Dezső szavait idézem ide (megtehettem volna az imént már,

hiszen egy *elsodort falu* adja második otthonomat): „*Én csak mintegy diktandó után írok.*” Igen, pontosan így. Képtelen voltam valaha is megérteni az üres lap keservét, ahogy azt időről időre ún. alkotói nyilatkozatok föllengzősen sugalmazták; máig nem értem, minek ír az ilyen. Én folyvást írok; akkor is, ha sem papír, sem képernyő nincs előttem. Utaztomban, vásárláskor, társaságban (még tarokkozás közben is!), borozáskor, gombászáskor, konyhában, szeretkezéskor. Ilyen a fejem. Amit lejegyzek, az nem pusztán kész gondolatsor, de föltétlenül muzsikál. Sejtelmeim szerint ekként alkothatnak a zeneszerzők. A hiteles képzőművészek, az álmodozó építészek. Aligha véletlen, hogy mindig az ő társaságukban éreztem magam otthon. A nálam majdnem négy évtizeddel korosabb Lossonczy Tamást tekintem nemcsak atyai barátomnak, igazi szellemi partneremnek, no és – ami az életkort illeti – példámnak. Sőt, és egyszer ezt végre ki kell mondanom, a Kévés Galériát meg a Cicelle Aranyháromszög Társaságot gondolkodtató otthonomnak. Ahol nem furmányos írók (nevetséges individualisták) dominálnak.

Látható, remélem, kitetszik, nem készítek számvetést. Nem képzelem, hogy ez az én dolgom volna. Mint mindenben, bizonyára ebben szintúgy elfogult lennék. Hogy hogyan állok most Szkovorodával? Hát, azt csinálom, amihez kedvem van, egy keveset még tanítok, jobbára azonban írok. Regényt, esszét; ezek első számú szerelmeim. A mámor. Ez az én alkotó hedonizmusom. A publicisztika lelohaszt, kijózanít. Azonban felelősségnek kell lennie a világon...

fehér újly

Kelemen András

pszichiáter (Budapest, 1940. május 17.)

Lehet, hogy még a modernitásról is lekéstem, de végképp nem vagyok posztmodern ember. Sosem érintett meg például a manapság annyira elharpódzó világfájdalom: az önazonosság válsága. A lélek orvosaként megtanultam beleélni magam a másik ember világába (ezt most szintén elidegenedetten empátiának kell nevezni), de azt viszont megtapasztaltam, hogy ha a lelki zavar alapja a személyiség kialakulatlansága, és az emberi lény nem érzi talpa alatt a talajt, csupán a külső hatások sodorják oda-vissza, akkor a legnehezebb rajta segíteni.

Életem első felét fokozódóan elszürkülő világban éltem meg: az önkényuralom kizárólagosságának éveiben. Ki nem adott verseimmel védekeztem a reménytelenség ellen. Minden lehetséges eszközt megragadtam, hogy értelmet adjak életemnek ott, ahová születtem.

Foglalkoztam sok mindennel, amit elhanyagoltnak és lenézettnek tapasztaltam: a magyar társadalommal, a magyarok korai történetével, s ez elvezetett a nyelvek tanulmányozásához, a fizikai embertanhoz és a néprajzhoz. Az embertan az akkor tilalmazott örökléstan tanulmányozásához; a néprajz pedig a határon túli magyarokhoz. Csendes elégtétel nekem, hogy a moldvai magyarok, a csángók néprajzi atlaszához számos adatot gyűjtöttem falvaikban – a lehetetlenné váló körülmények között. Jól emlékszem arra, amikor az egyik faluban már hajkurászott a milicistának nevezett rendőr, s a kertek alján szöktem meg adatközlőim segítségével. Ekkor vált társammá későbbi feleségem, aki jött velem és segített mindenben. Orvos lettem, mert úgy ítélt meg, hogy ezzel lehetek leginkább hasznára annak a közösségnek, amelyhez tartozom. Szakmám azonban ezen belül az emberi elme, az emberi lélek lett. Ennek sem volt rangja az anyagelv uralma idején. Az embernek mint egésznek a szemlélete vezetett, ezért támogattam a természetgyógyászat helyzetének rendezését, és ezt ismeri el egyik ilyen magazinkunk, amikor megtisztel azzal, hogy tagja lehetek a szerkesztőbizottságnak. Szabad időmben török irodalmi alkotásokat fordítottam, egy s más meg is jelent az Európa Könyvkiadónál – és szorgalmasan írogattam az asztalfiának. Több nemzetpolitikai írásom név nélkül vagy álnéven megjelent a nyugati magyar sajtóban. Különösen Kecskési Tollas Tiborhoz, a müncheni Nemzetőr szerkesztő-

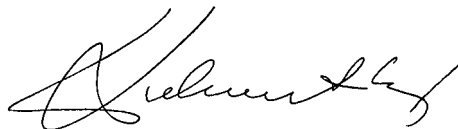

szervező költőjéhez kötött egyre több bajtársi szál. Ő ajánlott be engem Lezsák Sándornak is.

Elmeorvosként megismertem a magyar társadalmat alulnézetből, s ez tett eltökéltté a rendszerváltozás előkészítő munkáiban. Foglalkozott velem a román „szekú”, s a magyar „társszervek” is többször górcső alá vettek, de végül sikerült megszerveznem a Székesfehérvárra és környékére kiterjedő ellenzéki mozgalmat. Nem akartam elhagyni a terepet, így csak második helyre kerültem az – akkori – MDF megyei listáján, mégis bejutottam az Ország Házába. Talán azért volt ez sorsszerű, mert korábban volt egy fogadalmam, hogy addig látogatónaként sem lépem át a küszöbét, amíg megszállottak vagyunk. Azután elkapott a gépszíj, és azóta, immár ismételten a Fejér megyei 7. választókerületben indulva, egyéni képviselő vagyok folyamatosan. Antall József miniszterelnök először a népjólét területére (egészségügy + szociális ügyek) kért fel államtitkárnak, majd a Külügyminisztériumba. Az egészségügy területén az alapellátás kialakításában (háziorvosi rendszer), a tisztiorvoslás felépítésében, a kórházak új vezetési rendszerének kialakításában végeztem irányító munkát. A külügyi területen viszont immár politikai szinten kapcsolatba kerültem a posztszovjet térséggel és a tágabban vett keleti világgal. Ázsia nyugati félszigetét sem hanyagoltam el: dolgoztam Magyarországnak Európába történő újrabéépülésén (EBESZ, Alpok-Adria, WEU, Európa Tanács, Európai Parlament, sőt részt vettem az „alkotmányozó” konvent munkájában is).

A globalizálódó MDF elsőként távolított el tagjai közül, azóta jobbára a civil szervezetekben végzek szervezőmunkát, és természetesen főleg a választókerületemben.

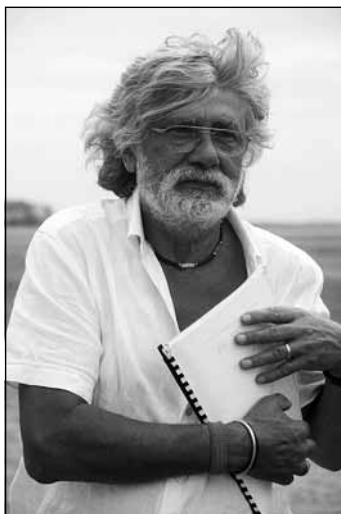
Lehetnék elkeseredett, mert ahogy a reményteli kezdet után Magyarország kisiklott, ugyanúgy az európai politikában is egyre erősebben érződött a világözön torzító hatása. Az egységesülést előrevivő nemes eszmék a pénzhatalom nyomása alatt távlatot vesztek, s egyre inkább a rövid távú érdekek határozzák meg az eseményeket. Az igazság az, hogy az élet előrehaladtával egyre jobban meg tudom becsülni a mindennapi örömeket, s ezzel oldódik keserűségem. Az nyugtalanít csupán, hogy milyen világot teremtettünk itt unokáinknak. Ők már nem képzeletbeliek, hanem eleven emberkékké köröttem, és ha a szemükbe nézek, aggódom miattuk. Nem a szegénységtől, nem a megpróbáltatásoktól féltetem őket, hanem a minket körülvevő nihiltól. Csak abban bízhatok, hogy ennek ellenében ők is tudni fogják, hogy kik és hova tartoznak. Ezért nem adom fel a harcot.

Vitézy László

filmrendező, operatőr (Budapest, 1940. május 17.)

HEJI! HA MINDENT ELMONDHATNÉK... Egyszer csak azt veszed észre, hogy emlékszel olyan dolgokra, amikre más már nem. Mert régebben élsz... Ez nekem új. Az is új felfedezés, hogy az emlékezés fontossága megnőtt, s a feledést kezdem árulásnak tekinteni. (Mintha a választások is azért lennének négy-öt évente, mert három év alatt úgyis mindenki mindent elfelejt.)

A felejtés önkéntes önvédelem, az emlékezés tudatos öngazolás. A felejtés olyan, mint a forradalom – gond nélkül elsöpör minden értéket, a jövőre koncentrálni, és nem zavarja ebben a múlt. Bizonytalan dolog! Az emlékezés konzervatív, mert tapasztalat – a múlt cserepekre tört élménye, s amíg élsz, olvashatsz e cserépüzenetekben. Biztonságot ad.

Egy művész életének értelme, hogy mit tud másoknak átadni azokból a felismerésekből, amelyeket ma, így 69 évesen, az emlékezés szötteseként a saját szemfedőjének is elfogad majd.

Többnyire nem saját magamra emlékszem, inkább arra, amit láttam, hallottam, éreztem. Átéltém félelmeiket, érthetetlen, könnyű győzelmeket (ki vagyok én, és mi az élet értelme? büszkeséget, szépséget, erőt!... Érthetetlen vereségeket, megaláztatásokat, hallgatásokat.

Fontos: az ellened és általad elkövetett bűnökre is emlékezni kell! Hogy lehetne megbocsátani, ha nem emlékeznél, és hogy lehetne vezekelni, ha

nem emlékeznél?! VALAKI MINDIG EMLÉKEZIK!

Na mire is...? Mese vagy valóság? Filmrendező vagyok, így egyértelműen fontos mindkettő.

Édesapámat 1948 legvégén államosították. Már úgy tűnt számomra, hogy megmaradhat Margit körüli könyv- és papírüzlete. De megjelent három elvtárs, és ahogy szokták: kulcsok, könyvelés, pénz a kasszából és a zsebből is...

írja alá! A nép nevében... társadalmi tulajdon... távozhat!

– De három gyerekem van... legalább alkalmazott lehessek...

– Hagyja el az üzletet!

Vette apám a kabátját. (Kalapja is volt.) Indult kifelé. Utána szóltak:

– Jöjjön vissza!

Azt hitte, megkönnyörültek. Vissza fordult. (Kis, reménykedő mosoly a szája szélén.) Holott csak észrevették a töltőtollat a kabátja szivarzsebében. Parker. Mikor a közelükbe ért (látom magam előtt), gyors mozdulattal kivették. – Ez is az üzlethez tartozik! Távozzon!

EZT AZTÁN MINDEN KARÁCSONYKOR ELMESÉLTE.

Negyvenegy év múlva kórházban feküdt nagybetegen. Már nem tudott beszélni. Én az ellenzéki kerekasztalról (1989) rohantam hozzá, simogatni a kezét. Nagyon akart valamit mondani. Nem értettem... sokáig nem. Aztán valami kis hangfoszlány... Töltőtoll. VISSZA KELL SZEREZNI! Nem tudott

beszélni a rózsadombi villáról, ahonnan kirúgták a családot, birtokokról, házakról, amelyeket nagyapáim építettek, a hegedűjéről, melyet nyakánál fogva törtek ketté az oroszok... VISZA KELL SZEREZNI!

Én, a legidősebb fiú azért akartam, sodródtam, alkalmazkodtam, mert vissza akartam szerezni a megbecsülést a családnak, amely a megaláztatásban elveszett. Lassan, két és fél év katonaságon, öt év segédmunkán átkúszva (téglahordó, műanyag-fröccsöntő, filmgyári világosító), Várkonyi Zoltán, Vánca Lajos, Kollányi Ágoston, Somló Tamás baráti segítségével révén harmadszorra felvettek „egyéb” kategorizációval Herskó János főiskolai osztályába. (Az „egyéb” osztályidegent jelent, és kizár a felsőfokú tanulmányokból.) Major Tamás azt tanácsolta rákosligeti barátom rokonaként, hogy be kell lépni a pártba (híres operatőr lett később). Beléptünk mindketten. Anyám zokogott, egész éjjel tanakodott a család... Inkább disszidáljunk. Három gyerekkel? Beléptem... aztán kiléptem.

Első filmem: *Tagfelvétel*, 1972. Aztán Balázs Béla Stúdió, szövetség Dárdával, Fehér Györggyel, Zolnay Pállal, Tarr Bélával, Szalai Györggyel, Mihályffyval, Wilt Pállal. Társulás Stúdió, Budapesti iskola – amikor a hatalom pénzén csináltuk a filmeket, ellenük; együtt gondolkozva, segítve, kritizálva egymást. Mindig... a mai napig, négy játékfilm, több száz dokumentumfilm és tévéműsor után is meghatároz mindent az emlékezés apám töltőtollára és elgyengült reménykedésére. Nem voltam ott, nem láttam... de mindent meghatároz az a megalázott, csalódott, tétova mosoly a szája szegletében, mikor hallja a végső szót: távozzon!

Minden április 4-én és május 1-jén az a három elvtárs is valószínűleg

meséli a gyerekeinek a mai napig, hogyan döntötték meg a burzsoáziát, hogyan lettek a semmiből gyárigazgatók, és hogyan törölték el végképp...

Melegebb őszi időben gyakran hoznak új hajtásokat a megtévesztett növények, aztán az első nagyobb hidegben hirtelen, értetlenül megfagynak. De nem járnak rosszabbul, mint minden más, egész nyáron át szolgált levél. Ugyanúgy... csak csalódottan. Túlzottan hittek az örök zöldellésben. Az emlékezetükkel volt a baj!

Szívemből szól a költő Sinka István:

Ábrányka alszik

Ábrányka álmos,
pihen a réten:
ringatja magát
lapulevélen.

Forgószél őrzi,
tündér az anyja:
Kökény a neve,
magára hagyja!

Magára hagyja,
nem vetkőzteti,
nem is ringatja,
s nem öltözteti.

Ábrányka alszik,
ágya a szélben.
Ezer év múlva
ébred. Előbb nem.

Mikor majd abba-
hagyja az álmot,
nem lelé többé
Magyarországot?

Hikely Géza!

Novotny Zoltán

újságíró (Budapest, 1940. május 19.)

Pesten születtem, 24 éves korom óta Budán lakom. Budapest az egyik szerelmem. Koptattam a Lónyay utcai református iskola, a Knezich utcai iskola, az Apáczai Csere János Gimnázium és az ELTE bölcsészkar padjait. Papírforma szerint magyar-történelem szakos középiskolai tanár vagyok.

Labdarúgó-mérkőzésre édesapám vitt először, amikor még járni tanultam. A sport szeretetét testnevelő tanárainknak köszönhetem, meg annak, hogy nem voltam ügyetlen. Évtizedekig kosárlabdáztam (egy évet az NB I-ben is), ma már csak teniszezem, úszom és fitneszklubba járok. A sport a másik szerelmem.

Első és egyetlen munkahelyem a Magyar Rádió, ahol voltam bemondó (három évig), sportriporter (mindörökké), sportszerkesztőség-vezető (14 évig), a Petőfi adó főszerkesztője (hat évig). Közvetíthettem Földi Imre nagyszerű súlyemelő versenyeit, krónikása lehettem a Ferencváros labdarúgócsapata diadalmenetének a Kupagyőztesek Európa Kupájában, világgá kiálthattam a századik magyar olimpiai arany történetét, Hegedűs Csaba elsőségét, és eufóriában közvetíthettem a magyar labdarúgó-válogatott – sajnos utolsó – nagy győzelmét, a brazilok elleni 3:0-t. Mexikótól Pekingig sorozatban tizenegy nyári olimpián vettem részt. Közel húsz sportág mintegy kétszáz világ- és Európa-bajnokságáról tudósíthattam. A rádió a második legnagyobb szenvedélyem.

A sporton kívül más vizekre is eveztem. Huszonhét évig „külsőztem” a Magyar Televízióban (*Híradó, Ablak*, különféle gyermekműsorok), jelentek meg írásaim különböző lapokban, megfordultam a szinkronfilmgyárban stb. Az *Őrjöngő bika* című filmben helyi műsorközlőként és rádióriporterként többet beszéltem, mint a Robert de Nírot szinkronizáló színész. A rádióban több nem sport vonatkozású műsort készítettem (vetélkedők, *Szív küldi, Éjjél után, Holnap hétfő, Aranyemberek, Zenésziportré, Petőfi Sándor minden verse a Petőfi rádióban, Terep-járó*, a négyigenes választás és az első szabad választás közvetítése a Parlamentből, *Kincskereső*). Kinek-kinek mást és mást jelent a kincs, lehet az egy nyaklánc, egy könyv, egy vers, egy dallam, és még hosszan sorolhatnám. Persze jól tudjuk, hogy az igazi kincseket nem feltétlenül a megfogható tárgyak jelentik, sokkal inkább a magunkban hordozott, továbbvitt érzések, gondolatok. „Kincsé lesz bármi, ami nélkülözhetetlen és fogyóban van.”

Tulajdonképpen szerencsés ember vagyok. Szerencsém volt a háború alatt, hogy apám nem hagyott számárkőhögésesen a szomszédos gyermekórházban, mert távozásunk után öt perccel pincéig bombázták az épületet, s a harminckét áldozat között ott volt az engem kezelő orvos is. Szerencsém volt iskoláimmal is, mert a korábban felsorolt intézményekben remek tanárok neveltek. Szerencsém volt, hogy édesanyám az ötvenes évek elején „Hét krajcár”-os derűvel életben

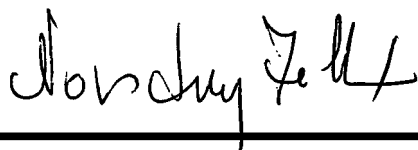
tartotta a családot. Az 1956. októberi vakbélműtétem is jól jött, mert lábadozásom miatt szobafogságra ítélttem. Az egyetemre egyből felvettek a középiskolában tanári sugallatra végzett Kossuth-kutatásaimnak köszönhetően.

Szerencsém volt, hogy próbaközvetítések után jóformán az utcáról a Magyar Rádió munkatársa lehettem. A rádió azóta is első és egyetlen munkahelyem. Szerencsém volt a feleségemmel is. Ő is az első és az egyetlen, s ha zsörtölődik is a rendszertelen munkabeosztásom miatt, rengeteget segít is ennek elviselhetővé tételében. Évfolyamtársak voltunk az egyetemen. Fortuna kegyeinek köszönhetően Szepesi Györgytől, Gulyás Gyulától leshettem el a szakma fortélyait, Roska Miklós atyai intelmeit fogadhattam meg.

Szerencsés ember vagyok, mert beutazhattam az országot Óriszentpétertől Hollóházáig, Salgótarjántól Mohácsig. Mert eljutottam öt világrész vagy nyolcvan országába Bolíviától Dél-Koreáig, Izlandtól Zairéig. Tizenegy nyári olimpiáról közvetíthettem, tizenkilencszeres „aranyérmes” vagyok. 1968-ban kiszurkoltam Németh Angéla gerelyhajító-győzelmét (neki és nekem is ez volt az első), 2008-ban a férfi vízilabdázók ötgólos sikerét az amerikaiak ellen (a magyar sportnak és nekem is ez volt a legutóbbi). Barcelonában makacsul hittem a birkózó Repka Attila elsőségében, mert aki kétszer Európa-bajnokságot tud nyerni, annak az olimpián is a legjobbnak kell lennie, vallottam, így aztán érthetően saját győzelmemnek is éreztem Repka sikerét. A történelem furcsa fintora, hogy a pekingi három magyar aranyérem megszületését, a kenus Vajda Attila, a kajakos Kovács Katalin–Janics Natasa páros és a férfívízilabda-csapat diadalát is tolmácsolhattam. (Az előbbi kettőben Kalapos Mihály segített, az utóbbiban Hajdu B. István volt egyenértékű partner.)

Voltam: a Magyar Sportújságírók Szövetségének elnöke (17 évig), a TIT budapesti sportbizottságának elnöke, a Magyar Diáksportszövetség elnöke. Vagyok (2009-ben): a Magyar Olimpiai Bizottság tagja (1985 óta), a Nemzetközi Sportújságíró-szövetség súlyemelő bizottságának tagja (1980 óta), presbiter a Deák téren, Lions klub-tag Újpesten, a Protestáns Újságírók Szövetségének elnöke (2004 óta), a Magyarországi Evangélikus Egyház sajtóbizottságának elnöke. Édesanyám az emberek szeretetére nevelt, és arra, hogy valamilyen közösségért nekem is tennem kell. „Hiszek az emberekben, és abban, hogy becsületesen kell élni, nem szabad kitérni a kötelességek elől, erőnkhez mérten vállalni kell mindazt, amit az élet ránk parancsol.”

A kitüntetések engem is elértek, bár tudom, hogy azokat nem kiérdemlik, hanem adják. Mégis a legbüszkébb arra vagyok, hogy 2008 januárjában megkaptam a Pro Renovanda Cultura Hungariae Kodály Zoltán közművelődési díjat. Munkámban ugyanis egész életemben arra törekedtem, hogy a sportközvetítéseken, közéleti riportokon, egyéb műsorok vezetésén túl valami többletismeretet is adjak. A Calypso rádióban például Márait, amikor az még nem volt divat, a *Terep-járóban* település- és kultúrtörténetet, minden megnyilvánulásban a magyar nyelv szépségét, helyességét és fontosságát. Felért egy győztes góllal vagy éppen Gyurta Dániel századmásodperces mellúszógyőzelmének közvetítésével.

Radnóti László

újságíró (Szeged, 1940. május 19.)

Csupán leltárfelvételi kísérlet ez egy olyan – immár biblikus korúvá érett – hominidától, akinek hét évtizedébe belefért egy világégés, egy baloldali terrorkorszak, egy forradalom tisztítótüze, egy szerencsétlenül ostoba és aljas restauráció, a véglegesnek tervezett szocialista-kommunista világrend összeomlása és egy honi csőd, amely az álmaink inflációját hozta. Fél évezrednyi történelmünk során először maradhattunk végre egyedül, a nyakunkon ülő idegen elnyomók nélkül, és nem tudtunk mit kezdeni ezzel a szabadsággal. Egy függőleges starttal utolérhettük volna Európát, ehelyett egymás torkának ugrottunk, a jókedv és bőség helyett balsorssal bűnhődünk. Ebben a kollektív tévelygésben alig maradtunk tízmillióan. Nem gyógyuló sebeinket nyaldossuk apáink hagyatékeként Trianon óta. Elvitathatatlanul tehetséges nép vagyunk, de lassan feléljük ezt a hírtökét. Kár értünk. Kár lenne, ha beteljesedne a herderi jóslat, miszerint úgy eltűnünk innen, a Duna medencéjéből, hogy hírmondónk sem marad.

Az egyes ember életútjából summázódik egy ország története. A 4005192247-es személyi számú magyar állampolgár most Önök elé

tárja, miként vett részt hazája hetvenéves legújabb kori történelmében. Egy porszem kerül a görcső alá, vagy talán egy apró kőköcska, amilyenek tömegéből a mozaikok készülnek. Rakja össze ki-ki a maga fantáziájával, színezzé tetszés szerint!

A leltárkészítők többnyire nem romantikus lelkek. Száraz tényekkel dolgoznak. Ahol lehet, mellőzöm a jelzőket, tömondatokkal, sőt címszavakkal segítem a képalkotást, de nem lesz teljes az inventár, vagy ha így jobban megfelel: a vallomásvázlat.

(Felvéve 2009 végén.)

Szegedet bombázzák. Csillogó amerikai gépek repülnek, mint dongók, dél felé. Szabadka, Bácska, Újvidék – légiriadó! Menekülés Ausztria felé, mert vészesen közelednek az oroszok.

Erőszak. Zokogó feleségek és anyák. Bujkálás. Petróleumlámpa, petróleumfűző. Ragacsos fekete kenyér. Fosztogató katonák. Davaj, davaj!

Egy alacsony, kopasz ember megöleti az elvtársát. „Láncos kutya” csak a déli határon. Lesöpört padlások. Öngyilkos parasztok. Téeszésítés.

Éjjeli csengőfrász. Kiért jönnek? Osztályharc éjjel fél kettőkor. Kitelepítés. Ebes pusztá. Kék parolis félistenek. Vallatás körömszaggyatással. Titokban hallgatott London és Szabad Európa. Lódenkabátos évek. Sátorban átvészelt telek a Hortobágyon. Jeltemlen sírok ítélet nélküli foglyok hamvai fölött. Két év egy juhakolban.

Egy bajuszos ember felszabadítja a magyar gulagot (később őt is az elvtársa öleti meg).

Erőltetett iparosítás. (Ózd, Diósgyőr, Sztálinváros, amit a nép Hruscsovaljaujhelynek becéz.)

'56... Vér, veríték és könnyek – ahogy Churchill is ígérte népének még a háború elején. December 8.: a salgótarjáni sortűzben a tömegben húsz centin múlik az életem. Államformánk lesz a hazugság. (L. később: Ószöd.) Érvágás egy nemzet testén. Kitántorgott Amerikába...

Hetven dollárral a zsebedben utazhatsz – háromévenként (ha kapsz útlevelet).

A megszállók és vezetőink „örök” időkre szóló szövetséget kötnek – ez tart vagy 25 évig.

Janicsárképző a Volgánál.

Hazatérek a SZU-ból, ahová nem önként mentem. Érettségi Halason. Osztályidegen vagyok. Három felvételi az orvosi egyetemre. Max. pontszámmal elutasítva. Éber a KISZ. Első osztályú sportolóként mégis egyetemi polgár leszek – JATE, majd Berlin. Rettető hatalom ott is és itt is.

Mi vagyunk a láger legvidámabb barakkja. Itt fő a gulyáskommunizmus – kis lánгон.

Diplomásként „kutyamosó” az NDK nagykövetségén.

Tankokkal megyünk „baráti” látogatásra északi szomszédunkhoz. Recesség-ropog a rendszer építménye.

Életre szóló véletlen: megnyert pályázat nyomán riporter állás a Magyar Rádió osztrák szekciójában. A rádió ekkor az „elbocsátott légió” (ÁVH) tisztjeinek búvóhelye. Két év múlva bedarálnak.

Országjárás az Illés együttes konferansziéjaként.

Fiam születik: Márk.

München: az első olimpiám.

Építkezünk. Megtanulok darut kezelni, villanyt szerelni, monolitbetont önteni.

(Mindeközben persze volt Korea, Vietnam, kubai krízis, Sztálin halála, Kennedy-gyilkosság, Martin-Luther

King... Falépítés Berlinben, Dubcek emberarcúszocializmus-kísérlete stb., de mindez a külhoni hírekben szerepelt csupán, és mi legfőljebb csak tiltakoztunk vagy támogató táviratot küldtünk – nem tudom, hova.) Televíziós és rádiós riportutak a világban.

Megszületik Gergő, aztán nagy sokára Eszter. Vidékre költözünk.

Főszerkesztő leszek a rádióban meg a Duna Televízióban. Stílustalan kiakolbólitás a Magyar Rádióból – 42 év után... Kilenc nyári olimpiáról közvetítettem. Sportérdemérmek, Felekidíj, 38 nívódíj, életműdíj. A Rádió Örökös Tagja-felkeresztés elutasítása.

Könyvem jelenik meg. Egyetemen és nyelviskolában tanítok.

„...nem pöröltem, félreálltam, le-töröltem.” (Arany János: *Epilógus*)

S ha egyszer valaki megkérdezné tőlem, milyen korban éltem? Elmondanám, hogy nem a bombák, bébik, buldózerek századában, még csak nem is az atomkorban, és nem is az informatikai robbanás idején, hanem a gyors évtizedek – a gyorsuló idő (?) – korában. Lásd: gyorsvonat, gyorsétterem, gyorstisztító, gyorsított eljárás, gyors szex, gyors halál... Ezért is repült el fecskeszárnyon mind a hét évtized, amiből semmit se bánok.

Előljáróink mindig azzal hitegettek bennünket, hogy csak most nem éppen rózsás a helyzetünk, de hamarosan megváltozik, jobbra fordul minden. Folyvást a holnapnak és sohasem a mának kellett (lehetett) élnünk, de már a közeli Ígéret Földje is mind távolabbra került. Így lett az én hazám HOLNAPUTÁNORSZÁG.

Resnais László

Pécsi Ildikó

színművész (Tiszapolgár – ma: Polgár, 1940. május 21.)

A hetven sor talán megmarad – de hová lett a hetven év?!

Az ember születéséről szóló családi mese mélyen megmarad az ember emlékezetében, pláne ha olyan kalandosra sikerül, mint az enyém.

1940. május 21-et írtak, amikor drága szüleim elindultak velem Tiszapolgárról (természetesen én még Édesanya pocijában) Debrecenbe, hogy a klinikán megszülethessek. De én valószínűleg másképpen gondoltam, mert a jármű ajtajának becsukódása után nagyot sikoltottam – persze Édesanya hangján –, és vissza a házhoz, bába, orvos, megszületés!

Péchy Ildikó névre kereszteltek, később, a főiskolán lettem Pécsi, a könnyebb érthetőség miatt. De ez még odébb van!

Imádtam Polgáron és a tőle tíz kilométerre lévő Görbeházán élni, ahol a nagyszüleim laktak, Bundival, az első kutyámmal, aki egy hófehér kuvasz volt, eleinte stabilizátorként működött, azaz bundájába kapaszkodva jártunk együtt árkon-bokron, baromfiudvaron át. Később is mindenhová elkísért, a Papókákhoz is (paprikák, a konyhakertben), akikhez verset mondani, zimmezum-nótát énekelni jártam. Hároméves voltam, amikor húsvét-ra kapott szép, fodros organza ruhámban, nagy masnival a fejemen megálltam előttük, és a család nagy álmélkodására a következő bejelentést tettem: Papókák, e! (Illegve-billegve bemutattam nekik a ruhámat.) Színésznő leszek...

Fellépéseim el is kezdődtek a helyi kis szatócsboltban, ahová mindig elkísértem Édesanyát, s míg ő vásárolt, én meséltem a pultra ültetve.

Átdolgozásomban pl. a farkas azért nem ette meg Piroska nagymamáját, mert az csokikát adott neki! Így aztán a mese végén én is megkaptam a csokikámat.

Édesapám dohányjövédéki tiszt volt, dohányfermentálókat telepített. Akkoriban az volt a nagy ötlet, hogy Magyarország dohánytermelő nagyhatalommmá válik majd, s ezért fermentálókat telepítettek, mi pedig belaktuk az egész országot, de a hazatérés-ünnep és a szünidő mindig Görbeházán talált.

Hároméves múltam, amikor Battonyára helyezték Édesapámat, az ottani dohánybevéltő hivatal egyik vezetője lett. Imádtam ott lakni. Hatalmas, gyönyörű kovácsoltvas kerítéssel, csónakázótóval és egy külön házikóval a kertben, ahol mi laktunk. És kaptam egy hófehér pulikutyát, boldogságom határtalan volt. Sajnos rövid ideig tartott, mert közeledett a front, s nekünk is menekülnünk kellett. Zokogva adtam le a teherautóról Hófehérkét, de megértettem, hogy jobb lesz neki Icus néninél Battonyán, nem fog éhezni, fázni.

Ellentétben velem, mert a háború végére mind a két lábam megfagyott. Nagyanyám persze Görbeházán meggyógyított! Sokat gyalogoltunk

hóban-fagyban, mentünk sok ismeretlennel Nyugatra. Szombathely környékén beteltek bennünket egy iskolába. Hatalmas, négyzet alakú udvara volt, és rengeteg ember, nők, férfiak, gyerekek álltak a falhoz állítva, mi is beálltunk a sorba. Édesanyám úgy mesélte, az orosz katonák felemelték a fegyvert, és neki az jutott eszébe, hogy most meghalunk, és felemelt a földről az ölébe, én se maradjak életben, mi lenne velem... Én kitéptem magam Édesanya kezéből, és a közepen álló szép szál fegyvertelen katonához rohantam, átöltem a csizmaszárát, amely állítólag magasabb volt, mint én, nem sírtam, mosolyogva felnéztem rá. Senki nem mozdult. Lehajolt, magához emelt, nézett, én mosolyogtam, lassan leeresztett, és mindenkit elengedtek...

Azt hiszem, innen indult a színész-rendezői karrierem. Végül is elértük Sopront. Vonatra kellett volna szállni, hogy átmenjünk a határon. Szüleim egymásra néztek, s azt mondták: maradunk. És visszamentünk Battonyára. Sok mesélnivalóm lenne még. De majd a 140 sorosban (sic!) innen folytatom?!

Mik a kedvencek? Talán az *Aranyember*... a filmen keresztül szeretett belém Szűcs Lajos magyar bajnok, olimpiai ezüst- és aranyérmes világválogatott, 43 éve vagyunk együtt. Nagy fiunk Szűcs Csaba, unokánk Szűcs Csaba, menyem Pártos Csilla, három vizslalány imádgat folyamatosan bennünket, és nem bántják a kertben élő madarakat. (Az elődeik sem bántották!) Erre nagyon büszkék vagyunk. Sok filmben, tévéjátékban, tévéműsorban szerepeltem. Több ezer önálló estét, tájéloadást töltöttem „az én drága közönségemmel”. Főiskolás koromban két fővárosi színházban játszottam főszerepet: a Nemzeti Színházban a *Szálemi boszorkányok* (Abigail), Petőfi Színház, az első musical-színház, Brecht–Kurt-Weil: *Koldusopera* (Kocsma Jenny) és Jókai: *Gazdag szegények*. Ez a kezdet, s a folytatás is gyönyörű. Gorsium – tíz év, a görög-római drámairodalom húsz legszebb darabját rendezhettem meg! Majdnem minden vidéki színházban megfordultam. S a kollégák, akiktől játszva tanultam meg a szakmát, s a többiek, akiknek én adhattam át, amit tanultam. Boldog vagyok, hogy művésztársaim megsegítésére 1994–98 között szocialista képviselőként elértem a szakmai nyugdíj létrehozását, az idős művészek életjáradékát és az érdemes kiváló művészi kitüntetés visszaállítását. Itt is köszönöm mindenkinek, aki segített benne!

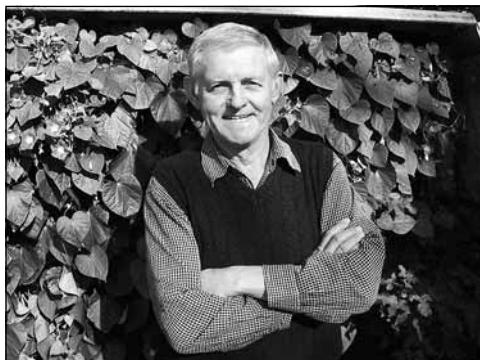
Legutóbb november 28-án szerkesztő-rendező-előadóként (halmozom az élvezeteket, na meg a felelősséget!) léptem fel a Barokk Színház színpadán a gödöllői királyi kastélyban a Blaha Lujzáról szóló, *Isten kegyeltje* című előadásban.

Magam is Isten kegyeltjének érzem magam, hiszen azzal foglalkozhattam, amiért, úgy gondolom, a világra jöttem!

Pecsi Lajos

Hovanyecz László

újságíró (Gyöngyös, 1940. május 23.)

Amikor 1961-ben, a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXI. kongresszusán Nyikita Szergejevics Hruscsov bejelentette, hogy hús ezstendőn belül meghatszorozzák az ország mezőgazdasági termelését, s minden lényeges területen megelőzik az Egyesült Államokat, továbbá egészen mellékesen még a kommunizmust is felépítik, sültrealistaként álltam a dolgokhoz. Paraszti világban nevelkedvén, másodéves egyetemistaként is tudtam, hogy hús év alatt képtelenség a mezőgazdasági termelés meghatszorozása, ezért a többi ígéretet sem vettem komolyan. De mi tagadás, elábrándoztam, s arra gondoltam, hogy úgy negyvenéves koromra lesz valamilyen autóm.

Mégsem voltam eléggé sültrealista, mert negyvenhárom lettem, amikor hozzájutottam életem első Trabantjához. Igaz, akkorra már volt négy gyermekem, túl voltam több házépítésen s jó néhány vidéki és fővárosi egyetemi álláson. No meg azon a kezdeti elképzelésén, hogy profi történész leszek.

1980-ban, negyvenéves koromban (még időben, nem?) rájöttem, hogy nem nekem való a tudóspálya. Akkortól hivatásszerűen lettem folyóiratszerkesztő, először a Társadalmi

Szemlénél, azután – 1983 októberétől – a Kulin Feri utáni Mozgó Világnál is. 1985-ben cserbenhagytam a Társadalmi Szemlét, mert érdemeimre való tekintettel a Népszabadság egyik főszerkesztő-helyettesének neveztek ki. Ámde a rendszerváltás „forgatagában” ízlésbeli okokból kiléptem ebből a pozícióból. 1989-ben megint a Társadalmi Szemlénél töltöttem az időt, míg nem 1990 januárjától a Népszabadsághoz tértem vissza főmunkatársként.

Aki a következő éveket hírlapíróként élte át, tudja, aranyidő volt az a sajtó számára. Jószerével mindent meg lehetett írni, amit az ember akart. Akkoriban öröm volt a munka, hogy mennyire, azt mutatja, hogy 1991-ben született meg az ötödik lányom. Ehhez jött, hogy 1995 és 1998 között külsősként szerkeszthettem a Magyar Televízió *A Hét* című műsorát, közben a nagy család követelőzése kikényszerítette belőlem, hogy a sokadik után építsek egy újabb, nagyobb házat Pécelen. (Budapesten az egyetemi évek kivételével soha nem laktam.) Tévés működésem olyan sikeresnek bizonyult, hogy 1996 decemberében három napon át alelnöke is voltam az intézménynek. E három nap alatt mindent sikerült látnom ahhoz, hogy meglépjek onnan. S hogy milyen ravasz módon tettem, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy noha heteken át szenzációnak számított a „szökésem”, egyetlen nyilatkozatot sem sikerült kicsikarniuk tőlem az újságoknak, egyetlen fotót sem sikerült rólam produkálni a számos cikk mellé, amelyben spekulatív módon indokaimat firtatták.

Nagy-nagy szerencsémre maradtam tehát a Népszabadságnál, ahonnan 2005-ben mentem nyugdíjba. Időben gondoskodtam más elfoglaltságról (noha, ha kérnek, ma is írok kedvenc lapomba). 2004 óta vagyok az Európai Tükör lapszerkesztője, 2008-ban pedig megörököltem az elhunyt, de halhatatlan Ördögh Szilvesztertől az általa alapított Tekintet

című folyóiratot. 2006-tól az MTI Tulajdonosi Tanácsadói Testületének is tagja vagyok. Mindemellett könyveket írok, szerkesztek, s mindegyre csodálkozom, milyen iszonyatos gyorsasággal száguld az idő.

Tóth József

festőművész (Budapest, 1940. május 25.)

1939. szeptember 1-jén a feltüzelt németek kalandvágyból lerohanták az ártatlan Lengyelországot, Molotov elvtárs csöndes asszisztálása mellett.

Imádott Szüleim, Tóth József vendéglős és Banai Mariska háztartásbeli megfelelőnek találták az időt egy csinos kis fiúgyermek legyártására. Az akciót siker koronázta. 1940. május 25-én hangos óbégatások közepette jelenttem: Halló! Itt vagyok! A háborús évek alatt szépen cseperedtem, már háromévesen fújtam a korszak nagy slágerét, hogy aszongya: „Egy kis kíváncsi kacsa, egy este nem ment haza.” Jó apám is majdnem így járt 1944 telén. Ha az orosz parancsnokságon nincs egy jó szándékú magyar, aki emlékezett remek marhapörköltjére, akkor szegény valószínűleg a jó meleg Szibériában köt ki, egy kellemes társasuta-

záson. Aztán egyszer csak vége lett a csetepaténak. 1950-ben Rákosi elvtárs, népünk szeretett vezére szemet vetett Apám „Zöld Lugas” vendéglőjére, és csupán emberbaráti szeretetből megszabadította az üzletvezetés gondjától, bajától. Majd lehetőséget keresett a velem való találkozásra, és felkereste a Sopron úti általános iskolát, ahol ideiglenesen, zengő baritonom miatt, az úttörőcsapat elnökévé avanszáltam, hiszen a tényleges és hivatalos úttörőpajtásnak a maradék hangja is elment, amikor megtudta, hogy kinek a nyakába kell kötnie az úttörők selyem nyakkendőjét. Én megvettem.

Még fel sem nőtem megfelelő méretűre, amikor már a József Attila Gimnáziumban találtam magamat, kommunista és volt paptanárok vegyes társaságában. Boldog, felejthetetlen évek, az eufórikus '56 októberével. Tizenyolc évesen természetesen nem láttam a jövőmet, hiszen semmi jóval nem biztattak az „egyéb” származásom miatt. Nem illetem bele a munkásosztály harcos csapatába. Néhány sikertelen egyetemi felvétellel párhuzamosan gyárról gyárra kamatoztattam segédmunkási adottságaimat. Aktívan építettem a

szocializmust. A Gamma gyárban november 7-ére, a nagy októberi forradalom méltó megünneplésére segítségével akkora Lenin-fejet sikerült pingálni, hogy utcahosszal megelőztük a dekorációs versenyben a szomszédos Standard gyárat, a külföldi reakció bölcsőjét. Ezek után komoly biztatást kaptam Weil elvtárstól, a cég mindenható személyzetisétől (idézem): „Tóth elvtárs! Nagyon meg vagyunk magával elégedve! Ha így folytatja, itt még betanított munkás is lehet.” Micsoda perspektíva egy kizsákmányoló család gyermekének!

Közben megcsapott a fényképezés füstje, na meg a protekció is dolgozott, így rövidesen az MTI-fotónál landoltam fényképész ipari tanulóként. Sikeres szakmunkásvizsga után hirtelen a reklámfotó bölcsőjénél találtam magamat, nagy fényképészeti múlttal, konzervatív képi világgal rendelkező és didaktikus megoldásokat kedvelő nagyszerű kollégák társaságában. Egy sanszom volt, hiszen gyakorlatilag semmit sem tudtam a szakmából: a karikaturista múltamból átmentett asszociációs és humorérzék kamatoztatása. Később kiderült, hogy ez nagy előnyökhöz juttatott, a magyar külkereskedelmi vállalatok propagandistái felfigyeltek a friss hangra, és elhalmoztak jobbnál jobb megbízásokkal. Közben valamelyest megtanultam fényképezni, de nem eléggé. Ars poeticám hamar megszületett: „Fényképezés közben a legjobban a fényképezőgép zavar.” Ez ma fokozottan érvényes. 2000-ig több száz kereskedelmi plakát, prospektus és naptár bizonyítja elkövetett bűneimet, melyek nemzeti gyűjteményeinkben várják feltámadásukat. 2000-ben a könyvkészítés Ámorának nyíla eltalált. Ebből a szerelemből születtek alábbi műveim:

Magyar Fényképészek Arcképcsarnoka

Füles mester képeskönyve

Füles mester mosolyalbuma

Középkori magyar templomos könyv

Zsinagógák Magyarországon

Füles mester panoptikuma

A hegedű mosolya

Petőfi fényképezőgéppel

Múltunk hídjai

100 vers 100 kép

A szerelem tart. Köszönöm, jól vagyok!

Tóth László

Bojtár Endre

irodalomtörténész, műfordító (Budapest, 1940. május 26.)

Visszatekintésemben nem térek ki életem fontosabb, legjobb részére, az ún. magánéleltre. Abból mindössze annyit említek, hogy miután apámat, Bernstein Bélát 1944-ben valószínűleg a nyilasok meggyilkolták, félárván s meglehetősen szűkös körülmények között nőttem fel Budapest VI. kerületében. Felnőttéletem azonban szerencsésen alakult: évfolyamtársamból lett feleségemmel 51 éve élünk együtt, s két fiunkra (1963, Endre és 1968, Péter) ugyanolyan büszke vagyok, mint két unokánkra (1989, Márton és 1991, Zsófia).

Az elemi iskola első három osztályát a fasori templom mellett lévő, Julianna holland királynőről elnevezett református iskolában végeztem el. Itt a tanítás előtti istentiszteleteknek és a napi hittanóráknak köszönhetően alapos bibliaismeretre tettem szert, s első zenei élményeim is a zsoltárokhoz kötődnek. (A zene akut szeretetét azután gyakori hangverseny- és operalátogatásaim idézték elő és erősítették, amit megkönnyített, hogy a Zeneakadémiával szemben, az Operaháztól öt percre laktunk.) A Kölcsey Gimnáziumban érettségiztem 1958-ban, orosz tagozatos osztályban. '56 után csalódottságomat tanulásba fojtottam, s miután heveny felindulásból elhatároztam, hogy szlavista nyelvész akarok lenni, kezdtem lengyelül, csehül és bolgárul is tanulni. (Németül hétéves koromtól tanulgattam, s valamit akkor már pontyogtem.) Az

ELTE orosz–cseh szakán végeztem 1963-ban. Mivel az első három évben tartottam magam ahhoz, hogy nyelvész leszek, megtanultam legalább olvasni a többi szláv nyelven is. Negyedévtől azonban, mikor már látszott, hogy – státus hiányában – nem maradhatok ott a tanszéken, nem a kedvem ellenére, átnyergeltem irodalomra, mégpedig – először

tanárom, Dobossy László ösztönzésére – a kelet-európai irodalmak összehasonlítására. Mint komparatista kerültem 1963-ban az MTA Irodalomtudományi Intézetébe, s innen megyek – ha megérem – 2010 közepén nyugdíjba is. Voltam gyakornok, segédmunkatárs, munkatárs, főmunkatárs, s 1986-tól az általam alapított közép- és kelet-európai osztály vezetője. Ezen kívül mindössze két mellékállásom volt: 1977–80-ban a szegedi JATE-n tanítottam világirodalmat, s az 1990-es évtized közepén másfél évig a kultúratudományi program igazgatója voltam a Közép-Európai Egyetemen, a CEU-n (Soros György barátja lévén ennek alapításában is volt némi részem).

Az intézetben nagyon jó társaságba keveredtem. Nemcsak hogy sokat tanultam az olyan idősebb kollégáktól, mint Gerézdi Rabán, Hankiss Elemér, Vajda György Mihály, Vásárhelyi Miklós, Szili József, de barátságukat is sikerült kiérdemelnem. Nem beszélve a nálam fiatalabbakról: Szegedy-Maszák Mihállyal, Veres Andrással, Hor-

váth Ivánnal, Szörényi Lászlóval baráti társaságot alapítottunk Szövegmagyarázó Műhely néven, s új gimnáziumi irodalomkönyveket írtunk, amelyekből néhol ma is tanítanak. De másokat is kell említenem: Bonyhai Gábort, Ács Pált, vagy egykori szegedi tanítványaimat, Berkes Tamást és Balogh Magdit. (S a legjobb „nem tudományos” barátot, Nádas Pétert.) Ha már a barátság nál tartunk: részben szegedi és intézeti ismeretségekből nőtt ki a hét szerkesztő baráti vállalkozásaként alapított, s először 1989 áprilisában megjelent, 2000 című „irodalmi és társadalmi havilap”, amelynek heti szerkesztőségi ülései azóta is az egyik legfőbb szellemi izgalmat jelentik számomra.

Ha mérlegre akarom tenni tevékenységemet, a mennyiség minden bizonnyal mellett szól: szorgalmas voltam. Ezt honorálta az irodalomtudományok kandidátusa, majd az MTA doktora fokozat, a József Attila-díj s számos más kitüntetés. A több száz tanulmány, cikk mellett (amelyek közül az első 1962-ben jelent meg) írtam tizenkét könyvet (az első 1977-ben látott napvilágot, s közülük ötöt különböző idegen nyelveken is kiadtak), rengeteget fordítottam (regényeket, elbeszéléseket ugyanúgy, mint társadalomtudományi munkákat vagy drámákat, hangjátékokat), illetve készítettem költők keze alá nyersfordításokat az általam ismert nyelvekből (az összes szláv, a két balti: lett és litván, angol, német, francia), valamint több tucat könyvet szerkesztettem, válogattam, jegyzeteltem, bábkodtam kiadásuk körül (oda-visza, tehát itt ugyanúgy említhető a lengyel és litván költészet antológiája, mint a magyar elbeszélők, illetve XX. századi költőink litván nyelvű megjelenítése). Az 1960-as évektől a

rendszerváltásig minden magyar kiadónak és a Magyar Rádióknak százával írva a lektori jelentéseket, Bulgakovtól Hrabalig én lehettem számos térségbeli író első hazai olvasója és ajánlója. A rendszerváltás után három sorozatot is szerkesztettem-válogattam: a Balassi Kiadónál megjelent Res Publica Nostra című sorozatban a térség irodalomtudományi munkái kaptak helyet (eddig hat kötet), az Osiris Kiadónál megjelent Europica Varietasban a térség történelmének nagy összefoglalásai (hét kötet), s az Arany-Közép-Európa sorozatban a térség a XX. század második felében írott kiemelkedő szépprózai alkotásai (tizenöt kötet).

Munkámban igyekeztem járatan utakon járni. Ez a törekvés vezetett, amikor pályám kezdetén, az 1960-as években a világon elsőként monográfiát szenteltem a kelet-európai avantgárd irodalomnak, illetve irodalomteoretikusként a cseh és lengyel strukturalizmusnak; akkor is, amikor elsőként írtam hosszabb tanulmányt (az *Egy kelet-európeér az irodalomelméletben* című kötetben) olyan írókról, mint Tandori Dezső, Konrád György vagy Esterházy Péter; akkor is, mikor történészként, megint csak a világon elsőként, megírtam a három balti állam szovjet bekebelezésének a történetét (*Európa meg-
rablása*, 1989); s végül akkor is, mikor a hatvanas évek közepétől lassanként sikerült lefektetnem egy, a magyar tudományban, kultúrában addig soha nem létezett terület, a baltisztika (a lett és litván kultúrával való foglalatosság) alapjait, amelynek betetőzése a *Bevezetés a baltisztikába* (1997) című monográfia, legutóbbi termése pedig a hét évig – az ilyen arányú munkához szükséges és szokásos munkacsoport vagy tudományos intézet híján – egye-

dül készített, csaknem ezeroldalas *Litván-magyar szótár* (2007) volt.

S hogy mit ér ez a nagy köteg teleírt papír? Nincsenek illúzióim: nem sokat. A kis kultúrák közvetítője mindig kételkedni kénytelen munkája értelmében. Csak abból meríthet erőt,

hogy tudja: másként nem tehet, ha egyszer belátta, hogy csak egymás jobb megismerése szabadíthat meg bennünket a gyűlölködés rabságából.

Bajta Endre

Bakay Kornél

régész (Kálcsa, 1940. május 27.)

Amikor megfogantam a Duna–Tisza közti Akasztó községben, kitört a második világháború. Egyéves koromban visszatérhettünk a bácskai Magyaraknizsára, apai felmenőim ősi földjére. Ötévesen teljesen kifosztott, nincstelen menekültek lettünk a 172 ezer km²-ről újra 93 ezer km²-re kurtított csonka országban, ahol a kommunista diktatúra édesatyámat földönfutóvá tette, édesanyámat a polgári jólétből a nyomorszintre lökte. Családi életünk felbomlott. Tízévesen anyai felmenőim kisvárosába, Kőszegre kerültem iskolába. Itt éltem át a forradalmat. Bátortalan, gyöngye gyerekként nem sokat csináltam, ellentétben a Szegeden tanuló bátyámmal, aki nemzetőr lett, majd ezért kitiltották az ország összes felsőfokú iskolájából. Később az életét is feláldozta.

Érettségi után úgy búcsúztam Kőszegtől, mint aki nyolc év után végleg elmegy. Nagy terveim voltak, s ehhez erős akaratot örököltem. Tízéves koromtól régész akartam lenni, soha semmi más. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen László Gyula tanítványa lehettem. Kitűnő bizonyítványú diák voltam szinte mindvégig, ezért a Kádár-diktatúra ellenére szép karrierre lehetett volna esélyem. Úgy látszott, László professzor mellett maradhatok. Nem sikerült. Szeretett tanárom az MTA elnöki ösztöndíját harcolta ki számomra. Az MTA Régészeti Intézetében dolgozhattam évtizednyi ideig, s bár sok ásatást és terepmunkát vállaltam, nem törődtem megfelelően a nemzetközi kapcsolatokkal s a hivatalos előmenetellel. Harmincegy évesen megjelent az első angol nyelvű monográfiám a szkítákról, a tudományos minősítést azonban nem kaptam meg. Válaszul elhagytam az intézetet, s mint Somogy megye múzeumigazgatója minden erőmet a somogyvári, Szent László király által alapított monostor és az ún. Koppány-vár teljes feltárására összpontosítottam. Azt hittem, a nyelvvizsgák birtokában, a nagyszabású régészeti feltárások révén méltó helyet foglalhatok el a magyar történettudományban. De nemcsak hogy nem ismertek el, politikai indoklással kitétek az állásomból, annak ellenére, hogy az állampárti mundért is magamra vettem. Eltiltottak az ásatásoktól és megbélyegeztek. Harminchét

évesen száműzött lettem. El kellett volna hagynom az országot, de nem tudtam megtenni. Kőszeg visszafogadott. Évtizedeken át próbálkoztam a perifériáról visszakerülni a fősodorba. Nem sikerült, nem engedték. Hiába tettem le az asztalra a szakkönyvek tucatját, hiába vállaltam vendégrégegyezményként a somogyvári ásatások továbbvitelét.

1988–89-ben megtisztulva és újjászületve lettünk ábrándjaink rabjai. A korábbi tartózkodó óvatossággal (s nemritkán megalkuvással) felhagyva végre úgy kezdtem élni, ahogy mindig is kellett volna. Felbátorodva vállaltam a nemzeti radikális politikai pártokat, pontosabban az akkor annak látszókat, előbb az MDF-et, majd a MIÉP-et. Szakmailag visszatértem a magyar őstörténethez.

Súlyos, de tárgyilagos kritikával illetem a finnugor származás és rokonság elméletét, nem is sejtve, hogy ezzel végleg kitagadottá válok. Szinte minden hivatalos kapu bezárult előttem. Mind az oktatásban, mind a nemzetközi kapcsolatokban. 1996-ban felkértek a Miskolci Bölcsész Egyesület Nagy Lajos Király Magánegyetem történelem tanszékének vezetésére. Súlyos véteknél minősült az ottani tevékenységem is, hiszen szembement a hivatalos és dogmatikus irányzattal. Ilyet a szakma hivatalosai sohasem bocsátanak meg. Anyai városomnak, Kőszegnek igyekeztem a hasznára lenni: feltártam várait, középkori védműveit, sőt újkori emlékeit is, mindenekelőtt a Szent Korona utolsó óvóhelyét és az ún. Szálasi-bunkert. Eredményeinket egy kiállításon mutattuk be 2003-ban, folytatva azt a sorozatot, amelynek keretében látványos Erdély-kiállítást és Székely napokat, Szent Korona-kiállítást, egyháztörténeti és város-történeti tárlatokat rendeztünk. Mivel 2002-ben is a MIÉP országos listájának az elején szerepeltem, a kőszegi katonakiállítást ürügyként használva, a MAZSI-HISZ nyomására, 2004-ben rövid úton kényszernyugdíjaztak.

Szakmai pályafutásomat sokan befejezettnek remélték, hiszen időközben az egészségem is megroppant. Szinte mindenki elfordult tőlem, de nem adtam fel. A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága kinyújtotta felém a kezét, s lehetővé tette, hogy a többször hatalmi szóval megszakított somogyvári feltárásokat folytathassam, sőt a régóta tervezett nagy összegző monográfiát is elkészíthessem. Ez számomra elégtétel számomra.

Huszonnyolc önálló könyv, több tucat tanulmány és feltárt magyar emlékek sora marad utánam, mindenekelőtt a somogyvári nemzeti történelmi emlékhely. És az oktatásban eltöltött évtizedek hatása.

Útszélre szorítottak, besároztak, elhagytak, sokan megtagadtak. De nem mindenki. S a ma kisebbség holnapra többség is lehet.

Életművem 2008-ban a Magyar Örökség részének nyilvánították. Kell-e ennél több?

Kákonyi Csilla

festőművész (Radnót, Románia, 1940. május 28.)

Kellemesen meglepett a felkérésük. Jólesik a figyelmességük, köszönöm!

Az alábbiakban megkísérlem „visszalapozni” a személyes történelmem fontosabb lapjait, inkább csak jelzéseképpen annak a „medernek”, amelyben életem folyama idáig érkezett, sok szempontból meghatározva egész habitusomat és munkám szellemi-etikai hátterét is.

Az eddigi legszörnyűbb háború kitörésének idején születtem. Egész családuink Marosvásárhelyen élt, s hogy mégis Radnóton születtem, annak a háborús körülmények az okai. Radnóton, Vásárhelytől harminc kilométerre, a Maros kiszélesedő partján fekvő, akkor még kedves-csendes falucskában laktak a nagyszüleim. Édesapám behívót kapott a hadseregbe, elvitték a frontra, várandós édesanyám pedig „hazament” a szüleikhez, így történt, hogy ott láttam meg a napvilágot. Érdekességként említem meg, hogy születésem után pár hónappal, a második bécsi döntés hatálya folytán Vásárhely és Radnót közé országhatár került. Különleges engedéllyel hozhattam haza édesanyám a szomszédos faluból. A köves, poros országúton, rázós parasztszekéren, magyar és román határőrök sorfala között vonultam be szeretett városomba, diadalmenetnek egyáltalán nem nevezhető módon.

Kisgyermekkorom első néhány éve a fel-felülvöltő szirénázás, repülőgépek

rajok zúgása, bombák robbanása, pincében kialakított óvóhelyen töltött mindennapok jegyében telt. A „felszabadulás” után, a rengeteg pusztítás következményeként általános szegénység, élelemhiány következett. Édesapám orosz hadifogságba került, megjárta a szovjet légerek poklát, második osztályos iskolás voltam,

amikor hazaengedték, másfél évvel kisebb húgom pedig első. Azt a boldogságot nem lehet leírni, amikor a vasútállomáson az egész családdal együtt vártuk – és megérkezett! Édesapám ötvösművész volt, Budapesten végezte az Iparművészeti Főiskolát, s szépen induló pályáját teljesen derékba törte a háború, a hadifogság, majd a „szocialista” világ érdektelensége, hozzá nem értése, a vidéki anyag- és megrendelési hiány stb. Rajztanárként, filharmóniatagként (hegedülni is tudott) tartotta el családját és élte le életét. A művészet iránti hajlamot és szeretetet tőle örököltük: én a képzőművészet, húgom pedig (aki zongoratanárnő) a zene terén.

Az elemi iskolát követően felvételi vizsgával bekerültem a helyi Művészeti Középiskolába. Az itt eltöltött évek életem legszebb és legmesszebb ható időszakát jelentették. Kiemelten fontos körülmény, hogy szakóráink annak idején a Kultúrpalota legfelső emeletén levő termekben történtek. A város központi terén magasodó városháza és Kultúrpalota épületegyüttese gyönyörű remeke a szecessziós

művészetnek. Maga a Kultúrpalota pedig egy „szent hely”, a művészek „szent helye”, ahova nem lehet megilletődöttség nélkül belépni. Már az impozáns előtér pompája, ünnepi csendje megállítja a sietőt. A freskók, márványborítások, zöld bársonyhoz hasonlatos falfelületek, élénk színű virágmintázatok, az emeletekre vezető fehér márványlépcsők sora, a tükörterem fénylő színekkel tündöklő berakásos üvegablakai a székely népballadák jeleneteivel... – mindezek annyi szépséget, méltóságot árasztanak, hogy a látogató úgy érzi, nem is e világi, hanem csodás mesevilágbeli helyszínen jár. Itt kapott helyet a képtár (Művészeti Múzeum), a filharmónia, a Városi Könyvtár, a kiállítási galéria termei, s régebben – még a hajdani Magyar Autonóm Tartomány idején – az Állami Székely Színház is. Nos, ebben a remek környezetben tanultam én kilenc osztálytársammal együtt a művészet ábécéjét, kiváló művésztanárok irányításával

Akkori osztálytársaim közül többen jeles-neves művészekké váltak, akikre büszke vagyok, akiket szeretek, és örülök, hogy kortársak lehetünk.

Azért időztem ennyit a középiskolánál, mert hatása számomra máig erősebb az akadémiai évekenél is. Nem a környezet kínálta szecessziót szerettem meg, hanem a szépség emberi tartalmának jelentőségét, rendkívüli fontosságát éreztem meg akkor, s ez máig elkísér.

A kolozsvári Művészeti Akadémia tágította látókörömet, nagyszerű filozófia- és esztétikatanáira, valamint a kitűnően ellátott könyvtára révén, de nem utolsósorban a város pezsgő kulturális élete által is.

Az akadémia elvégzése után férjhez mentem Bálint Zsigmond mérnökhöz, aki egyben fotóművész is. Társak va-

A FÉNY MADARA

gyunk jóban-rosszban. Fiunk, László, miután ő is családot alapított, megajándékozott bennünket három szép unokával, akik nagyon értenek ahhoz, hogyan lehet minket elbűvölni.

Ha visszagondolok felnőtt életem éveire, az ún. „érett” életkorra, amikor az emberélet éppen „csúcson van”, boldog embernek látom magamat. Annak ellenére, hogy sötét és egyre vadabb, kíméletlenebb diktatúra uralkodott az országban, hogy elzártágban éltünk, s hogy emellett minket, kisebbségieket végig elkísért a velünk szembeni ellenézés nyomasztó, sokszor fenyegető háttérmozajlása – de családomban, magánéletemben szeretet vett körül. Ez és a munkám tartalmassá tette mindennapjaimat. Akkor találtam meg az alkotómunkában a saját utamat, melyen azóta is járok, kíváncsi kereséssel, felfedezésekkel, rátalálásokkal, vívódásokkal-gyötrődésekkel és örömmel.

Nyüzösögni, tolakodni soha nem tudtam, nem is akartam. Csak dolgoztam, „jelen voltam” a kiállításokon.

Ezenkívül huszonkét egyéni kiállításon „mutatkoztam be” az évek folyamán bel- és külföldön. Az 1990-es években munkásságomról megjelent egy monográfia, 2004-ben – meglepetésemre és persze öröömre is – Bukarestben a Kulturális Érdemrend tisztikeresztjének elismerését kaptam.

A kilencvenes évek változásai meghozták számomra a szabad utazás lehetőségét. Ha későn is, de eljutottam az európai nagy múzeumokba. Az ott látottak megerősítettek, bizonyosságot adtak arról, amiben mindig is hittem: hogy a művészet inkarnáció, a gondolat megtestesülése a mű anyagában. Arról, hogy az anyag megmunkálása, érzéki szépsége elengedhetetlen, hiszen az így létrehozott képző-

művészeti érzetek közvetítik, teszik látvánnyá mások számára is a gondolatot. Az alkotómunka intim, belső dolog, a „szakmai” ismereteken túl rengeteg benne az intuíció, az érzelmi töltés. Egy szín varázsát, sugárzását létrehozni, élettelen fizikai állapotából élővé változtatni a vásznon – ez a lélek belső erejéből, temperamentumából valósulhat meg elsősorban.

Ezekkel a meggyőződésekkel dolgozom és dolgoztam eddig is – a magam módján, belső törvényszerűségeim szerint. Lehetőleg úgy, hogy megosszam ezt másokkal is.

Kákoszki Milla